

Metody bioinformatyki (MBI)

Wykład 2 - podobieństwo sekwencji. Macierze substytucji.

Robert Nowak

2026L

Powtórzenie : algorytm Needlemana - Wunscha

- ▶ znajduje maksymalną wartość oceny dopasowania
- ▶ znajduje strukturę dla maksymalnej wartości dopasowania

$$F(i, j) = \max \begin{cases} F(i-1, j-1) + e(s_i, t_j) \\ F(i-1, j) + d \\ F(i, j-1) + d \end{cases}$$

	G	A	A	T	T	C	
G	0	-5	-10	-15	-20	-25	-30
A	-5	7	2	-3	-8	-13	-18
A	-10	2	17	12	7	2	-3
T	-15	-3	12	13	20	15	10
T	-20	-8	7	8	21	28	23
A	-25	-13	2	17	16	23	25

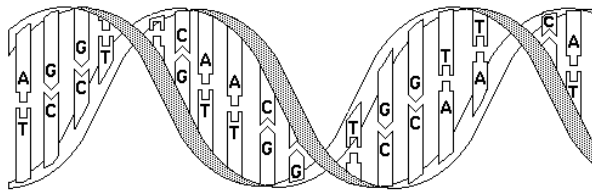
	G	A	A	T	T	C	
G	0	-5	-10	-15	-20	-25	-30
A	-5	7	2	-3	-8	-13	-18
T	-10	2	17	12	7	2	-3
T	-15	-3	12	13	20	15	10
A	-20	-8	7	8	21	28	23
A	-25	-13	2	17	16	23	25

Plan wykładu

- ▶ algorytmy programowania dynamicznego do znajdowania podobieństw sekwencji
 - ▶ algorytm znajdujący podobieństwo lokalne Smitha-Waterman
 - ▶ algorytm bez kar dla końców
 - ▶ algorytm dla liniowej złożoności pamięciowej
 - ▶ nieliniowe kary za przerwę
- ▶ algorytmy obliczania macierzy substytucji
 - ▶ macierze BLOSUM
 - ▶ macierze PAM

Przypomnienie podstaw biologii molekularnej

Budowa DNA:

Centralny dogmat biologii molekularnej : przepływ informacji genetycznej

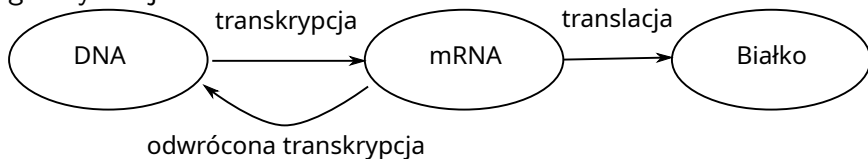

Tabela kodonów

UUU	Fenylalanina	UCU	Seryna	UAU	Tyrozyna	UGU	Cysteina
UUC		UCC		UAC		UGC	
UUA	Leucyna	UCA	Seryna	UAA	STOP	UGA	STOP
UUG		UCG		UAG		UGG	Tryptofan
CUU		CCU	Prolina	CAU	Histydyna	CGU	Arginina
CUC		CCC		CAC		CGC	
CUA		CCA		CAA	Kwas glutaminowy	CGC	
CUG		CCG		CAG		CGG	
AUU	Izoleucyna	ACU	Treonina	AAU	Asparagina	AGU	Seryna
AUC		ACC		AAC		AGC	
AUA		ACA		AAA	Lizyna	AGA	Arginina
AUG	Metionina	ACG		AAG		AGG	
GUU	Walina	GCU	Alanina	GAU	Kwas asparaginowy	GGU	Glicyna
GUC		GCC		GAC		GGC	
GUA		GCA		GAA	Kwas glutaminowy	GGA	
GUG		GCG		GAG		GGG	

Podobieństwo globalne i lokalne

- ▶ Globalne – porównywane są całe łańcuchy.
- ▶ Lokalne – porównywane pod-łańcuchy, zastosowanie:
 - ▶ szukanie podobieństw części genów
 - ▶ pomijanie sekwencji niekodujących (introny) przy poszukiwaniu

global

local

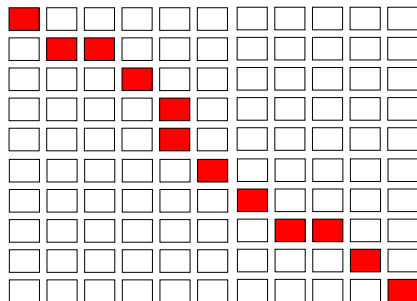

Podobieństwo globalne (algorytm Needlemana-Wunscha)

start: $F(0, 0) = 0$

stop: w komórce (M, N)

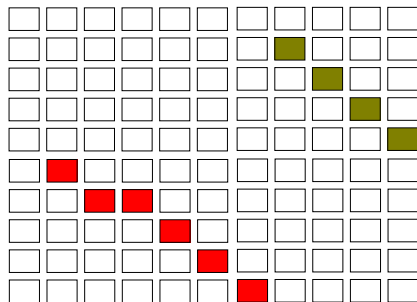
$$F(i, j) = \max \begin{cases} F(i-1, j-1) + e(s_i, t_j) \\ F(i-1, j) + d \\ F(i, j-1) + d \end{cases}$$

Podobieństwo lokalne (algorytm Smitha-Watermana)

start: $F(i,0) = 0, F(0,j) = 0$

$$F(i,j) = \max \begin{cases} F(i-1,j-1) + e(s_i, t_j) \\ F(i-1,j) + d \\ F(i,j-1) + d \\ 0 \end{cases}$$

stop:

- ▶ lokalne podobieństwa o ocenie większej niż z

$$F(i,j) > z$$

- ▶ najlepsze lokalne podobieństwo:

$$\max_{i,j} F(i,j)$$

Podobieństwo lokalne - przykład

BBABB, ABBA;

	A	B
A	2	-1
B	-1	2

; kara za przerwę $d = -3$

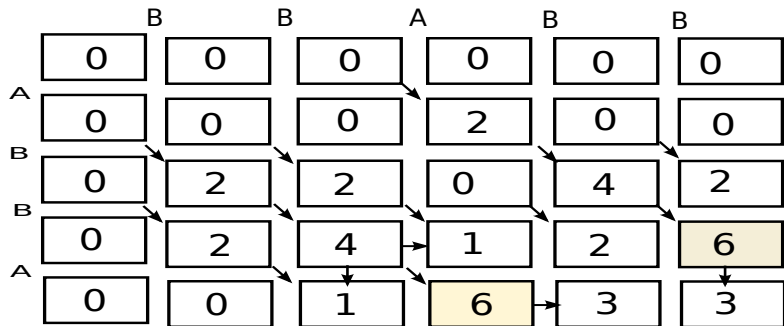
		B	B	A	B	B
A	0	0	0	0	0	0
B	0					
B	0					
B	0					
A	0					
A	0					

Podobieństwo lokalne - przykład

BBABB, ABBA;

	A	B
A	2	-1
B	-1	2

; kara za przerwę $d = -3$

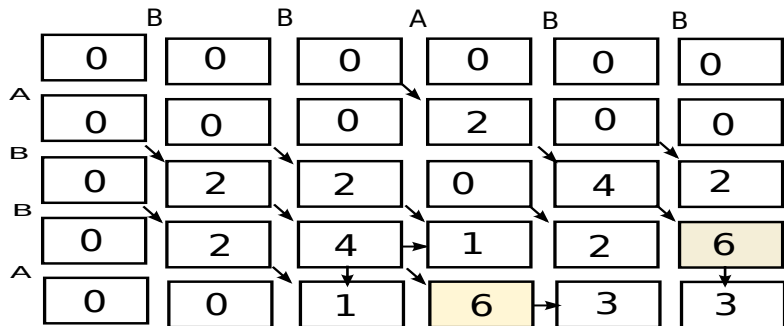

Podobieństwo lokalne - przykład

BBABB, ABBA;

	A	B
A	2	-1
B	-1	2

; kara za przerwę $d = -3$

Rozwiązania:

B B A
B B A

A B B
A B B

podobieństwo globalne - pomijanie przesunięć

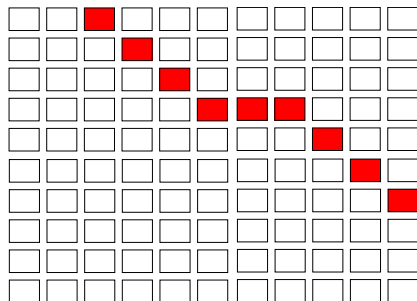
- ▶ nieistotne końcówki sekwencji
- ▶ brak kar za przerwy na początku lub końcu sekwencji

start: $F(0,i) = 0$, $F(j,0) = 0$

$$F(i,j) = \max \begin{cases} F(i-1,j-1) + e(s_i, t_j) \\ F(i-1,j) + d \\ F(i,j-1) + d \end{cases}$$

stop:

$$F(x,y) = \max \begin{cases} \max_{i:0..M} F(i,N) \\ \max_{j:0..N} F(M,j) \end{cases}$$

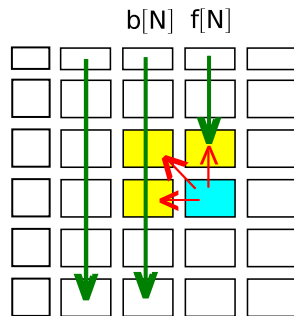
Algorytm o liniowym koszcie pamięciowym

Algorytm Needlemana-Wunscha, złożoność

- ▶ czasowa: $O(m*n)$
- ▶ pamięciowa: $O(m*n)$ - czasami zbyt duża

Maksymalna ocena dopasowania : zależność lokalna, więc można zwalniać pamięć

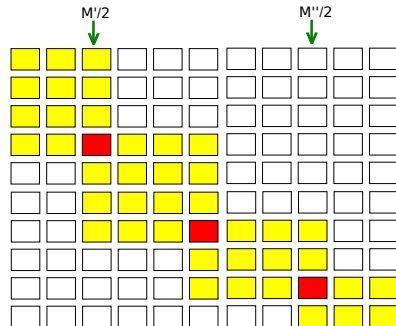
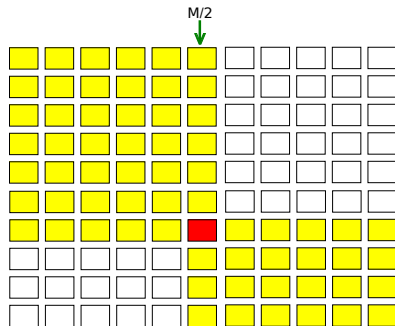
```
int* b = new int[N];  
//inicjacja pierwszej kolumny  
for(int i=1;i<M;++i) {  
    int* f = new int[N];  
    for(int j=0;j<N;++j)  
        f[j] = //oblicza kolumnę f  
    delete [] b; //zwalnia kolumnę  
    b = f;  
}
```


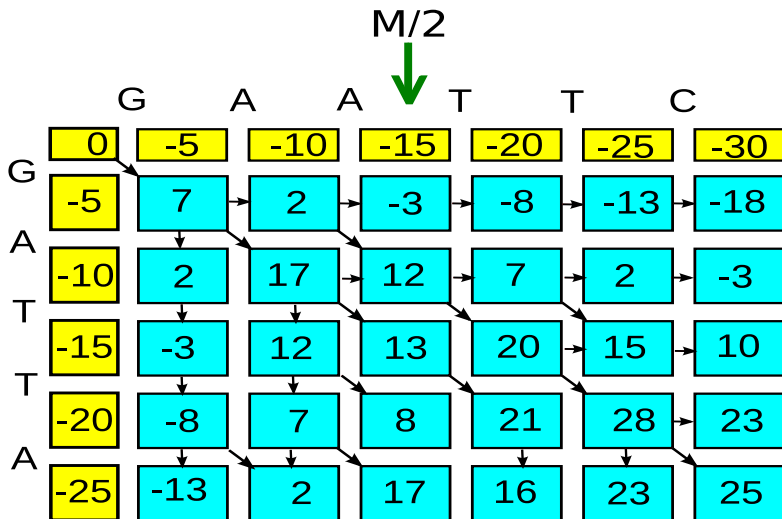
Połączenie o najlepszej ocenie

Jak odtworzyć połączenie (cofanie się w macierzy)?

- ▶ znajdowanie punktu, przez który przechodzi najlepsza ścieżka
- ▶ metoda dziel i zwyciężaj

Znajdowanie punktu na ścieżce

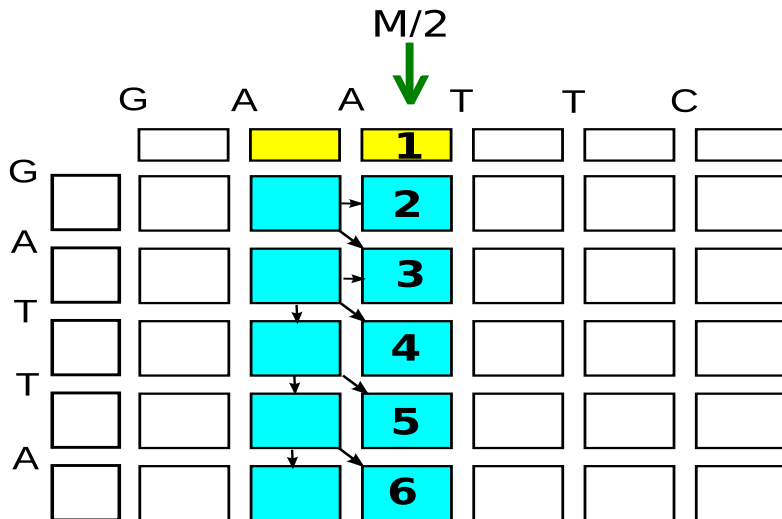
Znajdowanie punktu na ścieżce

M/2

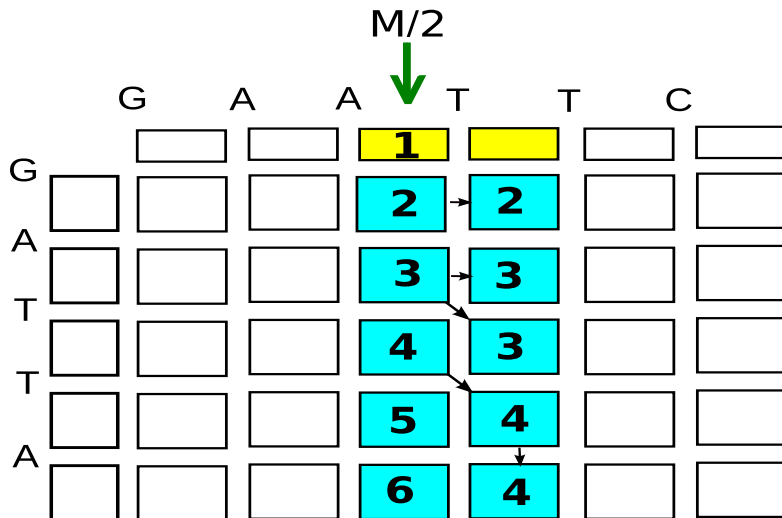

	G	A	A	T	T	C
G		-10	-15			
A		2	-3			
T		17	12			
T		12	13			
A		7	8			
A		2	17			

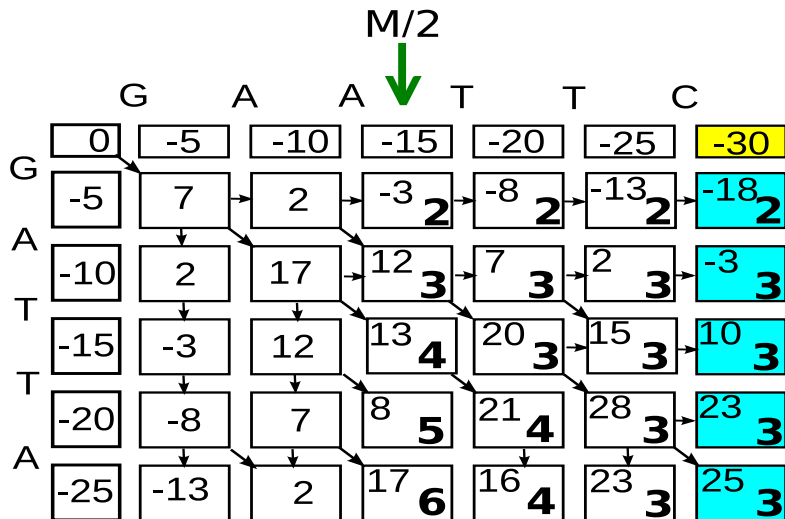
Znajdowanie punktu na ścieżce

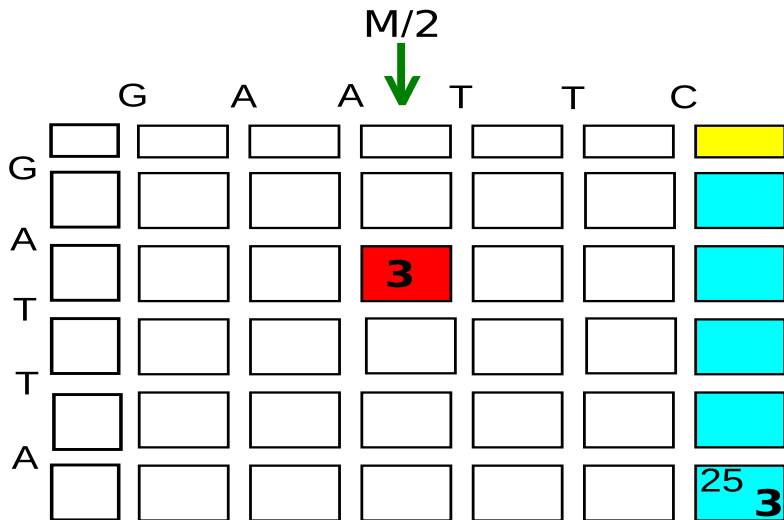
Znajdowanie punktu na ścieżce

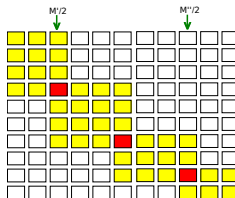
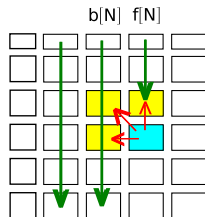
Znajdowanie punktu na ścieżce

Znajdowanie punktu na ścieżce

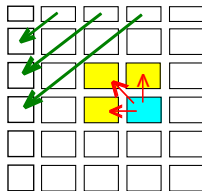
Algorytm w liniowej pamięci: podsumowanie

czas obliczeń: $cMN + cMN/2 + cMN/4 + \dots = 2cMN$

- ▶ złożoność czasowa: $O(M \cdot N)$
- ▶ złożoność pamięciowa: $O(M + N)$

Obliczenia równoległe
(można obliczać cały rząd
jednocześnie):

Kara za przerwę

liniowa kara za przerwę,

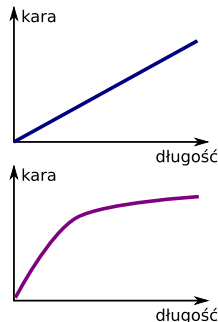
$$\gamma(n) = d * n,$$

bliższy rzeczywistości model (występują wstawienia i usunięcia segmentów o długości > 1),

Algorytm przy ogólnej (stabilizowanej) karze za przerwę:

$$F(i, j) = \max \begin{cases} F(i-1, j-1) + e(s_i, t_j) \\ \max_{k=0, \dots, i-1} F(k, j) + \gamma(i-k) \\ \max_{k=0, \dots, j-1} F(i, k) + \gamma(j-k) \end{cases}$$

Złożoność czasowa takiego algorytmu: $O(n^3)$

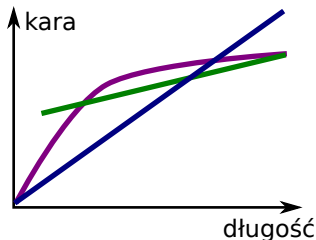
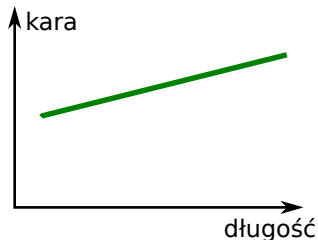

Afiniczna kara za przerwę

$$\gamma(n) = d + (n - 1)c$$

gdzie:

- ▶ d - kara za rozpoczęcie przerwy
- ▶ c - kara za kontynuowanie przerwy ($d < c$)

Algorytm o złożoności czasowej $O(n^2)$

Podobieństwo sekwencji z afiniczną karą za przerwę

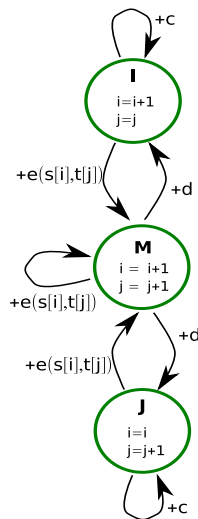
$$\gamma(n) = d + (n - 1)c$$

$$F(i, j) = \max \begin{cases} M(i, j) \\ I(i, j) \\ J(i, j) \end{cases}$$

$$M(i, j) = F(i - 1, j - 1) + e(s_i, t_j)$$

$$I(i, j) = \max \begin{cases} M(i - 1, j) + d \\ I(i - 1, j) + c \\ J(i - 1, j) + d \end{cases}$$

$$J(i, j) = \max \begin{cases} M(i, j - 1) + d \\ I(i, j - 1) + c \\ J(i, j - 1) + c \end{cases}$$

Podobieństwo sekwencji, $\gamma(n) = d + (n - 1)c$, przykład

	G	A	A	T	T	C	
G	0	-2	-4	-6	-8	-10	-12
A	-2						
T	-4						
T	-6						
A	-8						
A	-10						

	A	G	C	T
A	10	-1	-3	-4
G	-1	7	-5	-3
C	-3	-5	9	0
T	-4	-3	0	8

$d = -9$

$c = -2$

Podobieństwo sekwencji, $\gamma(n) = d + (n - 1)c$, przykład

	G	A	A	T	T	C	
G	0	-2	-4	-6	-8	-10	-12
A	-2	7 -4 -4					
T	-4						
T	-6						
A	-8						
	-10						

	A	G	C	T
A	10	-1	-3	-4
G	-1	7	-5	-3
C	-3	-5	9	0
T	-4	-3	0	8

$d = -9$

$c = -2$

Podobieństwo sekwencji, $\gamma(n) = d + (n - 1)c$, przykład

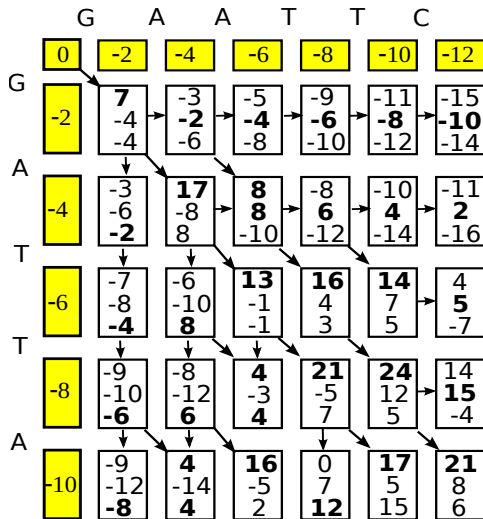
	G	A	A	T	T	C	
G	0	-2	-4	-6	-8	-10	-12
A	-2	7 -4 -4					
T	-4	-3 -6 -2					
T	-6	-7 -8 -4					
A	-8	-9 -10 -6					
A	-10	-9 -12 -8					

	A	G	C	T
A	10	-1	-3	-4
G	-1	7	-5	-3
C	-3	-5	9	0
T	-4	-3	0	8

$d = -9$

$c = -2$

Podobieństwo sekwencji, $\gamma(n) = d + (n - 1)c$, przykład

	A	G	C	T
A	10	-1	-3	-4
G	-1	7	-5	-3
C	-3	-5	9	0
T	-4	-3	0	8

$d = -9$

$c = -2$

Macierze substytucji

Tworzenie macierzy podobieństwa

Macierz kar i nagród może być tworzona:

- ▶ na podstawie wiedzy eksperckiej,
- ▶ na podstawie modelu probabilistycznego.

Modele probabilistyczne:

- ▶ mutacje (zamiana symboli) są niezależne
- ▶ wprowadzenie przerwy (wstawianie, usuwanie) także niezależne
- ▶ logarytm prawdopodobieństwa : wtedy ocena dla sekwencji jest sumą ocen dla poszczególnych par

Popularne macierze do analizy podobieństwa białek:

- ▶ BLOSUM (Blocks Substitution Matrix),
- ▶ PAM (Point Accepted Mutation).

Macierz podobieństwa: BLOSUM, PAM

Nie uwzględniamy przerw! Oznaczenia:

p_a prawdopodobieństwo występowania symbolu a

q_{ab} prawdopodobieństwo wyst. symboli a i b na tej samej pozycji

Dla $|s| = |t| = n$:

$$P(s, t|random) = \prod_{i=1}^n p_{s_i} * \prod_{j=1}^n p_{t_j} \quad // \text{sekwencje niezależne,}$$

$$P(s, t|match) = \prod_{i=1}^n q_{s_i t_i} \quad // \text{sekwencje zależne,}$$

$$M(s, t) = \log \frac{P(s, t|match)}{P(s, t|random)} = \log \left(\prod_{i=1}^n \frac{q_{s_i t_i}}{p_{s_i} * p_{t_i}} \right) = \sum_{i=1}^n e(s_i, t_i)$$

$$\text{gdzie: } e(s_i, t_i) = \log \left(\frac{q_{s_i t_i}}{p_{s_i} * p_{t_i}} \right)$$

macierze BLOSUM (Henikoff i Henikoff, 1992)

Algorytm uwzględnia duży zbiór sekwencji podobnych w $L\%$, np. BLOSUM62 w 62%, BLOSUM75 w 75%

1. zlicza się częstości A_{ij} występowania symbolu i w danym miejscu na łańcuchu oraz symbolu j w tym samym miejscu w innych łańcuchach
2. szacuje częstość występowania symbolu
3. oblicza funkcję oceny, przybliżając do najbliższej liczby całkowitej

sekwencje:

indeks 0	$A_{CB} = 5$ $A_{BC} = 5$ $A_{CC} = 20$
indeks 1	$A_{BB} = 2$ $A_{BC} = 8$ $A_{CB} = 8$ $A_{CC} = 12$

	A	B	C
A	52	8	10
B	8	58	24
C	10	24	46

BLOSUM - przykład (2)

Estymacja prawdopodobieństwa wystąpienia pary q_{ab}

$$q_{ij} = \frac{A_{ij}}{\sum_{xy} A_{xy}}$$

A_{ij}	A	B	C
A	52	8	10
B	8	58	24
C	10	24	46

$$\sum A_{ij} = 240$$

q_{ij}	A	B	C
A	0.217	0.033	0.042
B	0.033	0.242	0.1
C	0.042	0.1	0.192

Estymacja prawdopodobieństwa wystąpienia symbolu p_i

$$p_i = q_{ii} + \sum_{j \neq i} \frac{q_{ij}}{2}$$

$$p_a = 0.292; p_b = 0.375; p_c = 0.333;$$

BLOSUM - przykład (3)

obliczanie macierzy $e(i, j) = \log\left(\frac{q_{ij}}{p_i p_j}\right)$

najczęściej $e(i, j) = 2 \log_2\left(\frac{q_{ij}}{p_i p_j}\right)$ zaokrąglając do liczb całkowitych

q_{ij}	A	B	C
A	0.217	0.033	0.042
B	0.033	0.242	0.1
C	0.042	0.1	0.192
p_j	0.292	0.375	0.333

$e(i, j)$	A	B	C
A	3	-3	-2
B	-3	2	-1
C	-2	-1	2

BLOSUM62

	G	A	V	L	I	P	S	T	D	E	N	Q	K	R	H	F	Y	W	M	C	B	Z	X	*	
G	6																								G
A	0	4																							A
V	-3	0	4																						V
L	-4	-1	1	4																					L
I	-4	-1	3	2	4																				I
P	-2	-1	-2	-3	-3	7																			P
S	0	1	-2	-2	-2	-1	4																		S
T	-2	0	0	-1	-1	-1	1	5																	T
D	-1	-2	-3	-4	-3	-1	0	-1	6																D
E	-2	-1	-2	-3	-3	-1	0	-1	2	5															E
N	0	-2	-3	-3	-3	-2	1	0	1	0	6														N
Q	-2	-1	-2	-2	-3	-1	0	-1	0	2	0	5													Q
K	-2	-1	-2	-2	-3	-1	0	-1	-1	1	0	1	5												K
R	-2	-1	-3	-2	-3	-2	-1	-1	-2	0	0	1	2	3											R
H	-2	-2	-3	-3	-3	-2	-1	-2	-1	0	1	0	-1	0	8										H
F	-3	-2	-1	0	0	-4	-2	-2	-3	-3	-3	-3	-3	-1	6										F
Y	-3	-2	-1	-1	-1	-3	-2	-2	-3	-2	-2	-1	-2	-2	2	3	7								Y
W	-2	-3	-3	-2	-3	-4	-3	-2	-4	-3	-4	-2	-3	-3	-2	1	2	11							W
M	-3	-1	1	2	1	-2	-1	-1	-3	-2	-2	0	-1	-1	-2	0	-1	-1	5						M
C	-3	0	-1	-1	-1	-3	-1	-1	-3	-4	-3	-3	-3	-3	-3	-2	-2	-2	-1	9					C
B	-1	-2	-3	-4	-3	-2	0	-1	4	1	3	0	0	-1	0	-3	-3	-4	-3	-3	4				B
Z	-2	-1	-2	-3	-3	-1	0	-1	1	4	0	3	1	0	0	-3	-2	-3	-1	-3	1	4			Z
X	-1	0	-1	-1	-1	-2	0	0	-1	-1	-1	-1	-1	-1	-1	-1	-1	-2	-1	-2	-1	-1	-1		X
*	-4	-4	-4	-4	-4	-4	-4	-4	-4	-4	-4	-4	-4	-4	-4	-4	-4	-4	-4	-4	-4	-4	-4	1	*

BLOSUM 62

<http://www.ncbi.nlm.nih.gov>

Macierze PAM (Dayhoff, Schwartz, Orcutt, 1978)

PAM (Point Accepted Mutation)

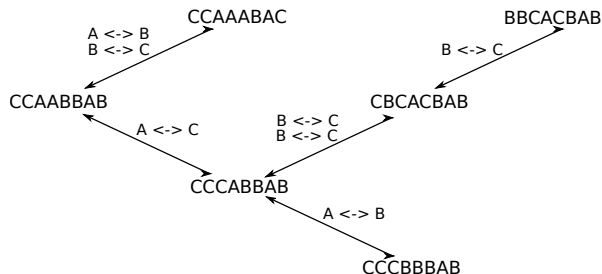
- ▶ inaczej dopasowuje sekwencje, korzysta z drzewa filogenetycznego
- ▶ wykorzystuje podobieństwa dla blisko spokrewnionych białek
- 1. zliczanie podstawienia aminokwasów w drzewie filogenetycznym
- 2. szacowanie prawdopodobieństwa zmiany $i \rightarrow j$ dla małych przedziałów czasowych
- 3. normalizacja macierzy, tworzenie PAM1
- 4. estymacja prawdopodobieństwa dla bardziej oddalonych białek

PAM - przykład

sekwencje:

CCAAABAC
CCAABBBAB
BBCACBAB
CBCACBAB
CCCABBBAB
CCCBABAB

Drzewo filogenetyczne

Macierz podstawień:

A_{ij}	A	B	C
A	-	2	1
B	2	-	4
C	1	4	-

$$N_A = 14, N_B = 18, N_C = 16$$

$$N = 48$$

$$p_A = 0.292, p_B = 0.375, p_C = 0.333$$

PAM - przykład (2)

Macierz podstawień:

A_{ij}	A	B	C
A	-	2	1
B	2	-	4
C	1	4	-

$$N_A = 14, N_B = 18, N_C = 16$$

$$N = 48$$

$$p_A = 0.292, p_B = 0.375, p_C = 0.333$$

szacowanie prawdopodobieństwa zmiany $i \rightarrow j$

$$P_{i \rightarrow j}(\delta t) = P(j|i) = \frac{A_{ij}}{N_i}$$

$P_{i \rightarrow j}$	A	B	C
A	-	2/14	1/14
B	2/18	-	4/18
C	1/16	4/16	-

macierz nie jest symetryczna (bo $N_i \neq N_j$ dla $i \neq j$)

PAM - przykład (2)

Macierz M_{ij} dla PAM1, odpowiada okresowi ewolucji, w którym podmieniono średnio 1% symboli, więc z definicji

$$\sum_i p_i * \sum_{j \neq i} M_{ij} = 0.01$$

Zakłada się, że dla małych t prawdopodobieństwo podmiiany rośnie liniowo, czyli $M_{ij} = \lambda P_{i \rightarrow j}$

$$\begin{aligned} \sum_i p_i * \sum_{j \neq i} M_{ij} &= \sum_i \sum_{j \neq i} p_i * \lambda P_{i \rightarrow j} = \sum_i \sum_{j \neq i} \frac{N_i}{N} \lambda \frac{A_{ij}}{N_i} = \\ &= \lambda \frac{\sum_i \sum_{j \neq i} A_{ij}}{N} = 0.01 \text{ więc } \lambda = 0.01 \frac{N}{\sum \sum A_{ij}} \end{aligned}$$

PAM - przykład (3)

Macierz podstawień:

$N = 48$

A_{ij}	A	B	C
A	-	2	1
B	2	-	4
C	1	4	-

$P_{i \rightarrow j}$	A	B	C
A	-	2/14	1/14
B	2/18	-	4/18
C	1/16	4/16	-

$$\lambda = 0.01 \frac{N}{\sum \sum A_{ij}} = 0.01 \frac{48}{14} = 0.034$$

$$M_{ii} = 1 - \sum_{j \neq i} M_{ij}$$

M_{ij}	A	B	C
A	0.9927	0.0049	0.0024
B	0.0038	0.9886	0.0076
C	0.0021	0.0086	0.9893

PAM - przykład (4)

M_{ij}	A	B	C
A	0.9927	0.0049	0.0024
B	0.0038	0.9886	0.0076
C	0.0021	0.0086	0.9893
p_j	0.292	0.375	0.333

$$q_{ij} = M_{ij} * p_i$$

$$e(i, j) = \log\left(\frac{q_{ij}}{p_i p_j}\right) = \log\left(\frac{M_{ij}}{p_j}\right)$$

$$e(i, j) = 2 \log_2 \frac{q_{ij}}{p_i p_j}$$

PAM1	A	B	C
A	4	-13	-14
B	-13	3	-11
C	-14	-11	3

PAM - przykład (5)

Ekstrapolacja modelu na większe odległości ewolucyjne:
dla t równego przyjętej jednostce (takiej w której podmianie ulega 1% symboli)

$$P(j|i, t = 1) = M_{ij}$$

Przejście $A \rightarrow B$ w dwóch krokach to

$$A \rightarrow A \rightarrow B$$

$$A \rightarrow B \rightarrow B$$

$$A \rightarrow C \rightarrow B$$

dlatego

$$P(j|i, t = 2) = \sum_k M_{ik} M_{kj} = (M_{ij})^2$$

$$P(j|i, t = n) = (M_{ij})^n$$

Macierz PAM250

	A	R	N	D	C	Q	E	G	H	I	L	K	M	F	P	S	T	W	Y	V	B	Z	X
A	2	-2	0	0	-2	0	0	1	-1	-1	-2	-1	-1	-3	1	1	1	-6	-3	0	0	0	0
R	-2	6	0	-1	-4	1	-1	-3	2	-2	-3	3	0	-4	0	0	-1	2	-4	-2	-1	0	-1
N	0	0	2	2	-4	1	1	0	2	-2	-3	1	-2	-3	0	1	0	-4	-2	-2	2	1	0
D	0	-1	2	4	-5	2	3	1	1	-2	-4	0	-3	-6	-1	0	0	-7	-4	-2	3	3	-1
C	-2	-4	-4	-5	12	-5	-5	-3	-3	-2	-6	-5	-5	-4	-3	0	-2	-8	0	-2	-4	-5	-3
Q	0	1	1	2	-5	4	2	-1	3	-2	-2	1	-1	-5	0	-1	-1	-5	-4	-2	1	3	-1
E	0	-1	1	3	-5	2	4	0	1	-2	-3	0	-2	-5	-1	0	0	-7	-4	-2	3	3	-1
G	1	-3	0	1	-3	-1	0	5	-2	-3	-4	-2	-3	-5	0	1	0	-7	-5	-1	0	0	-1
H	-1	2	2	1	-3	3	1	-2	6	-2	-2	0	-2	-2	0	-1	-1	-3	0	-2	1	2	-1
I	-1	-2	-2	-2	-2	-2	-2	-3	-2	5	2	-2	2	1	-2	-1	0	-5	-1	4	-2	-2	-1
L	-2	-3	-3	-4	-6	-2	-3	-4	-2	2	6	-3	4	2	-3	-3	-2	-2	-1	2	-3	-3	-1
K	-1	3	1	0	-5	1	0	-2	0	-2	-3	5	0	-5	-1	0	0	-3	-4	-2	1	0	-1
M	-1	0	-2	-3	-5	-1	-2	-3	-2	2	4	0	6	0	-2	-2	-1	-4	-2	2	-2	-2	-1
F	-3	-4	-3	-6	-4	-5	-5	-5	-2	1	2	-5	0	9	-5	-3	-3	0	7	-1	-4	-5	-2
P	1	0	0	-1	-3	0	-1	0	0	-2	-3	-1	-2	-5	6	1	0	-6	-5	-1	-1	0	-1
S	1	0	1	0	0	-1	0	1	-1	-1	-3	0	-2	-3	1	2	1	-2	-3	-1	0	0	0
T	1	-1	0	0	-2	-1	0	0	-1	0	-2	0	-1	-3	0	1	3	-5	-3	0	0	-1	0
W	-6	-2	-4	-7	-8	-5	-7	-7	-3	-5	-2	-3	-4	0	-6	-2	-5	17	0	-6	-5	-6	-4
Y	-3	-4	-2	-4	0	-4	-4	-5	0	-1	-1	-4	-2	7	-5	-3	-3	0	10	-2	-3	-4	-2
V	0	-2	-2	-2	-2	-2	-2	-1	-2	4	2	-2	2	-1	-1	-1	0	-6	-2	4	-2	-2	-1
B	0	-1	2	3	-4	1	3	0	1	-2	-3	1	-2	-4	-1	0	0	-5	-3	-2	3	2	-1
Z	0	0	1	3	-5	3	3	0	2	-2	-3	0	-2	-5	0	0	-1	-6	-4	-2	2	3	-1
X	0	-1	0	-1	-3	-1	-1	-1	-1	-1	-1	-1	-1	-2	-1	0	0	-4	-2	-1	-1	-1	-1

Obliczone przez skrypt: <http://www.bioinformatics.nl/cgi-bin/pam/csh>

Wybór macierzy substytucji

Musimy założyć odległość w czasie dla sekwencji, które porównujemy lub wyszukujemy

- ▶ podobne sekwencje nieznacznie oddalone w czasie mają q_{ij} dla $i \neq j$ bardzo małe, $e(i,j)$ ma duże liczby ujemne poza przekątną
- ▶ podobne sekwencje znacznie oddalonych w czasie mają q_{ij} bliskie $p_i * p_j$, wartości $e(i,j)$ nieznacznie oscylują wokół zera

Wyższe numery w macierzach PAM oznaczają większy dystans ewolucyjny, natomiast w macierzach BLOSUM – mniejszy dystans.

BLOSUM80	PAM1
BLOSUM62	PAM120
BLOSUM45	PAM250

Dziękuję